

KS. IRENEUSZ KORZENIOWSKI

Lublin

**POLACY WE WŁOSZECH.
ZARYS HISTORII, DUSZPASTERSTWA,
ORGANIZACJI I PRASY**

Wśród wielu więzi łączących Polskę z Włochami, zasadnicze znaczenie miała religia i kultura, które to już od XII w. kierowały krokami polskich uczonych na włoskie uniwersytety¹, a włoskich artystów i architektów do Polski, gdzie budowali pałace i kościoły, wnosząc do naszej kultury swój wielowiekowy dorobek i religijne doświadczenia². Wśród najbardziej znanych Polaków studiujących we Włoszech występują: Wincenty Kadłubek, Iwo Odrowąż, Jan Polak – rektor uniwersytetu w Bolonii, Jan Chebda, Jan Pniowski, Tomasz i Władysław Ostrorogowie. W gronie profesorów dziewięciu Polaków wykładało astronomię z astrologią, sześciu – medycynę, pięciu – prawo, czterech – filozofię i dwóch – matematykę³. Wśród duchownych polskich studiowali w Bolonii: S. Hozjusz, A. Krzycki, S. Maciejowski i J. Lubrański. Padwa z Hospitium Bovis dzieli z Bolonią prymat obecności

¹ R. K. L e w a ń s k i, *Polacy na uniwersytetach włoskich w okresie staropolskim. Stan badań*, w: *Literatura polska na obczyźnie*, pod red. J. Bujnowskiego, Londyn 1988, s. 258-272: „We Włoszech powstała pierwsza szkoła medyczna (w Salerno), a nieco później w Bolonii utworzone zostało wielowydziałowe *Studium*, którego struktura odpowiadała już całkowicie nowoczesnej definicji uniwersytetu pojmowanego dychotomicznie, zarówno jako miejsce nauki *schola*, jak i kuźnica nowatorska *fucina idearum*. Polska nawiązała kontakty z wszechnicą bolońską bardzo szybko, bo w początkach wieku XII. Przyczynił się do tego prawdopodobnie fakt, że prawo rzymskie – podstawa bolońskiej jurysprudencji – przywędrowało tam przez Rawennę, stolicę Cesarstwa Zachodniego w okresie schyłkowym, a z Rawenną Polska miała już kontakty poprzez św. Wojciecha i zakon benedyktynów” (s. 258-259).

² M. M a r t i n e l l i, *Immigrazione dei Polacchi a Roma. Adattamento e riorganizzazione sociale*, Roma 1998, s. 79-89.

³ L e w a ń s k i, *Polacy*, s. 259.

Polaków na uniwersytetach włoskich. Polacy wybierani byli rektorami: np. w 1271 r. Mikołaj Polak – arcydiakon krakowski, w 1351 r. Fryderyk Polak – rektor studentów zaalpejskich, a w latach 1400 i 1401 Wawrzyniec Polak – rektor obu uniwersytetów. W XV w. z włoskimi uczelniami związani byli: Paweł Włodkowic, Jan Ostroróg, Jan z Ludziska i Grzegorz z Sanoka. W dobie Oświecenia w Italii przebywali m.in. Mikołaj Kopernik i Jan Zamoyski. Do grona profesorów włoskich uniwersytetów należeli: Piotr z Goniądza, J. Struś i S. Warszawski; artyści: K. Janicki, Ł. Górnicki, J. i P. Kochanowscy, J. A. Morsztyn, M. K. Sarbiewski, M. Zieliński oraz F. Smuglewicz. Uniwersytet La Sapienza w Rzymie również nie był obcy Polakom, o czym świadczy pierwszy doktorat z prawa obroniony 6 maja 1557 r. przez Mikołaja Pasbeka oraz fakt, że do końca XVIII w. doktoryzowało się w Rzymie 259 Polaków⁴. Do Rzymu przybyli z Polski po wiedzę między innymi Stanisław Konarski i Andrzej Stanisław Załuski. Bolonia, Padwa i Rzym to miasta wyższych uczelni włoskich, na których studiowali Polacy. Obok wymienionych od XIV w. istniały inne mniejsze uniwersytety, w Ferrarze, Perugii, Pizie, Sienie, Pawii, Parmie, Florencji i Neapolu.

Po rozbiorach Polski powstały Legiony Polskie we Włoszech⁵, a po powstaniu listopadowym 1830-1831 osiedlali się tutaj polscy emigranci⁶. W 1861 r. w Genui, a następnie w Cuneo istniała Polska Szkoła Wojskowa, która przygotowała ok. 300 oficerów, którzy brali udział w powstaniu styczniowym. Represje po nieudanym powstaniu spowodowały falę emigracji z nieistniejącej politycznie Polski⁷. Włochy przyjęły ponad 300 Polaków, wśród nich ok. 70 emigrantów-powstańców z 1831, 1848 i 1864 r. W grupie tej byli m.in. Jarosław Dąbrowski – skazaniec na Syberię i zbiegły pułkownik, generałowie: Maurycy Hauke-Bosak, Walery Wróblewski i pułkownik Zygmunt Miłkowski. 18 listopada 1866 r. zawiązał się w Turynie Komitet Emigracji Polskiej we Włoszech z majorem Dionizym Węglowskim, hrabią Władysławem Chotomskim i Wiktorem Stawińskim⁸. Centrum życia patrio-

⁴ M. L o r e t, *Życie polskie w Rzymie w XVIII w.*, Roma 1930, s. 385.

⁵ M. B o r u c k i, *Polacy w Rzymie. Od czasów Mieszka I do Jana Pawła II*, Warszawa 1995, s. 1-200.

⁶ *Polacy we Włoszech*, w: *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, t. VI, Warszawa 1996, s. 833.

⁷ Zagadnienie opracował dokładniej J. Sulżycki TChr, *Polscy emigranci na ziemi włoskiej w latach 1795-1939*, praca magisterska napisana na KUL pod kierunkiem ks. prof. Z. Zielińskiego, Lublin 1992, mps, s. 76.

⁸ Tamże, s. 8-9.

tycznego koncentrowało się w salonie Konstancji i Rogera Raczyńskich. W tym czasie na Uniwersytecie w Bolonii Teofil Lenartowicz objął nowo powstałą katedrę literatury polskiej, on też we Florencji uczył polskie dzieci czytać i pisać w ojczystym języku. W 1865 r. z powodu trudnych warunków bytowych 110 polskich emigrantów opuściło Półwysep Apeniński, udając się do Szwajcarii. Po 1866 r. powstała organizacja o nazwie Zjednoczenie Emigracji Polskiej, do której należeli również wychodźcy polscy z Włoch, zwłaszcza z Rzymu, gdzie ślady polskiej kolonii istniały już od połowy XVI w. Należy tu wspomnieć o działalności w Wiecznym Mieście Zofii Katarzyny Odeschalchi z Branickich⁹, która była orędowniczką sprawy Kościoła w Polsce u papieża Piusa IX. Dążyła do utworzenia ośrodka politycznego emigracji, a po upadku powstania styczniowego była inicjatorką założenia i obsady Kolegium Polskiego w Rzymie, beatyfikacji Jozafata Kuncewicza, utworzenia schroniska dla polskich księży-emigrantów. Znacznie wpłynęła na wybór Mieczysława Ledóchowskiego na arcybiskupstwo w Poznaniu oraz nominację swojego kuzyna Włodzimierza Czackiego¹⁰ na osobistego sekretarza Piusa IX. Dzięki niej Rzym bardziej liczył się z polską racją stanu. Odeschalchi odegrała ważną rolę w umocnieniu ultramontanizmu polskiego. Współpracowała ze zmartwychwstańcami¹¹, fundowała klasztory, kościoły i przytułki.

⁹ Zofia Katarzyna Odeschalchi z Branickich – arystokratka, ur. 2 (6) IX 1821 w Lubomli w pow. włodzimierskim. W Kissingen poznała oficera austriackiego Liwiusza III Erba-Odeschalchi – księcia rzymskiego. Ślub odbył się 18 VII 1841 r. we Frankfurcie nad Menem. Od października 1841 r. osiadła w Rzymie. Jej salon w latach czterdziestych stał się głównym ośrodkiem życia towarzyskiego Rzymu i stanowił ważne oparcie dla polityki papieskiej. W 1848 r. podążyła do Gaety za papieżem Piusem IX ofiarując mu swą pomoc. Była zwolenniczką świeckiej władzy papieża, zwalczając narodowe Włochy, politykę Napoleona III. Zmarła w Bassano k. Rzymu 18 VIII 1886 r.

¹⁰ Włodzimierz Czacki, hr. – kardynał, poeta, publicysta, dyplomata papieski, ur. 16 IV 1835 w Porycku na Wołyniu. W 1868 r. w Rzymie przyjął święcenia kapłańskie. Papież Pius IX przyjął go do służby dyplomatycznej i uczynił prywatnym sekretarzem. Był powiernikiem Kościoła pod berłem rosyjskim oraz inicjatorem Polskiego Kolegium w Rzymie. Należał do Kongregacji Świętego Oficjum, Kongregacji Studiów, był sekretarzem Kongregacji do Spraw Nadzwyczajnych. Po śmierci Piusa IX papież Leon XIII podniósł go do godności arcybiskupa i powierzył mu nuncjaturę w Paryżu, gdzie miał hamować antyklerykalną politykę masońskiego rządu i wpływać na duchowieństwo, by uznało stan faktyczny we Francji, a nie dawało się używać za narzędzie przez stronnictwa opozycyjne. Zapobiegł zerwaniu konkordatu przez Francję. W 1882 r. został kardynałem. Zmarł w Rzymie 9 III 1888 r., zwłoki przewieziono na Wołyń. (M. G o d l e w s k i, *Czacki Włodzimierz*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. IV, Kraków 1938, s. 146-147).

¹¹ Zgromadzenie Zmartwychwstania Pańskiego założone zostało w 1842 r. w Rzymie przez H. Kajsiewicza i P. Semenę. Kontynuowało działalność apostolską wspólnoty skupionej wokół B. Jańskiego i A. Mickiewicza, powstałej w Paryżu. Zgromadzenie zatwierdzone przez

Przez wiele lat zarządzała stypendiami dla artystów polskich w Rzymie¹². Zdolnym dyplomata i znawcą stosunków politycznych w Rzymie, interesującym się sprawami Polski, był również Włodzimierz Ledóchowski¹³ – od 1915 r. generał zakonu jezuitów.

Do XVIII w. znaczącą rolę we Włoszech pełniły: Kongregacja Polskich Studentów pw. św. Tryfona oraz Hospicjum polskie przy kościele św. Stanisława bpa, zorganizowane w latach 1575-1578 przez kardynała Stanisława Hozjusza, a po jego śmierci prowadzone przez ks. Stanisława Reszkę. Od konsekracji odrestaurowanego kościoła i poświęcenia 13 października 1591 r. nowego hospicjum przez krakowskiego kardynała Jerzego Radziwiłła, oficjalna nazwa brzmiała: Hospitium Nationis Poloniae ad S. Stanislaum oraz Ecclesia et Hospitale S. Stanislai Nationis Polonorum. Pod zarząd hospicjum podlegał również Dom Pielgrzymstwa Polskiego w Loreto Opera Pia Polacca. W tych ośrodkach przez wiele lat rozwijało się życie religijne i kulturalne Polaków. Dzieje kościoła wiernie odzwierciedlały blaski i cienie historii Polski w następnych wiekach. W 1798 r. kościół św. Stanisława został na krótko skonfiskowany przez Francuzów, a po upadku powstania listopadowego w 1831 r. przez rząd carski aż do upadku Rosji¹⁴. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości kardynał książę Adam Stefan Sapieha w 1920 r. przyjął

papieża Leona XIII troszczyło się o odrodzenie moralne polskiej emigracji. Szerzej o genezie zmartwychwstańców: Z. Zieliński, *Pierwsi Zmartwychwstańcy jako budziciele sumienia narodowego i duszpasterze Wielkiej Emigracji*, w: tenże, *Zmartwychwstańcy w dziejach Kościoła i narodu*, Katowice 1990, s. 212-221; K. Macheta, *Teologia narodu według założycieli Zmartwychwstańców*, Rzym 1985; tenże, *Antropologia teologiczna Piotra Semenki*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 28(1981) z. 2, s. 51-64; tenże, *Dzieje zbawienia według P. Semenki*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 27(1981) z. 2, s. 71-83.

¹² J. Wszolek, *Odeschalchi z Branickich*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XIII/3, z. 98, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 535-536.

¹³ Włodzimierz Dionizy Ledóchowski ur. 7 X 1866 w Loosdorf (Dolna Austria), zm. 13 XII 1942 w Rzymie. Od 1884 r. studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1885 r. wstąpił do WSD w Tarnowie. W 1887 r. wyjechał do Rzymu, aby studiować filozofię na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim. W czerwcu 1889 r. obronił doktorat z filozofii. W 1889 r. wstąpił do jezuitów, a w latach 1892-1895 studiował teologię w Krakowie, gdzie został wyświęcony na kapłana w 1894 r. W 1915 r. wybrany na generała jezuitów. Założył czasopismo „Memorabilia SJ”, zainicjował budowę gmachu kurii generalnej w Rzymie i nowego gmachu Uniwersytetu Gregoriańskiego, w 1931 r. założył Domus Scriptorum SJ, przyczynił się do szybkiego rozwoju Towarzystwa zwłaszcza w krajach słowiańskich. (B. Natoliński, *Ledóchowski Włodzimierz*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 635-637).

¹⁴ M. Radwan, *Archiwa rosyjskie o Hospicjum św. Stanisława*, „Duszpasterz Polski Zagranicą” (Roma) 49(1998) nr 2/207, s. 281-286.

w zarząd polską własność, która na nowo stała się centrum życia religijnego i kulturalnego Polonii rzymskiej. W czasie II wojny światowej wielką rolę odegrał w kościele św. Stanisława paulin o. Michał Zembrzuski, organizując pomoc religijną i materialną dla Polaków przebywających w Rzymie. W 1946 r. jego następcą został ks. Witold Paulus, który duszpasterzował Polakom rozrzuconym po Włoszech.

Po zakończeniu II wojny światowej, gdy abp Józef Gawlina¹⁵ stał się duchowym opiekunem Polaków we Włoszech, kościół św. Stanisława wraz z hospicjum skupiał polskich emigrantów, tu właśnie mieścił się Centralny Ośrodek Duszpasterstwa Emigracji¹⁶. Za główne zadanie abp Gawlina uważał utworzenie jednolitej organizacji duszpasterstwa dla wszystkich większych skupisk polonijnych oraz instytucji i organizacji opiekuńczych. Obok już istniejących Polskich Misji Katolickich w Anglii, Francji i Belgii powstały nowe w Danii, Hiszpanii, Holandii, Luksemburgu, Szwajcarii, Szwecji, Afryce Południowej, Tanzanii, Argentynie, Brazylii, Chile, Australii i Nowej Zelandii. Do 1958 r. abp J. Gawlina skierował do pracy duszpasterskiej wśród Polonii ok. 500 kapłanów. Podjął liczne akcje duszpasterskie, do których należały m.in.: Wielka Nowenna (1956-1966), przygotowania do obchodów Millenium (1966), międzynarodowe pielgrzymki. On też powołał komitety: Roku Jubileuszowego (1949), Roku Maryjnego (1953), 300-lecie Obrony Jasnej Góry (1956), Obchodu Tysiąclecia Chrztu Polski (1966). Z jego inicjatywy w 1958 r. powstała w grotach watykańskich narodowa kaplica Polaków. Abp Gawlina zainicjował wydawanie kwartalnika „Duszpasterz Polski Zagranicą”, publikował też swoje listy pasterskie w prasie polonijnej. Jeszcze w czasie wojny założył dwa seminaria duchowne w Bejrucie i w Glasgow, wyświęcił dla emigracji ok. 200 księży. Po wojnie przyczynił się do ocalenia Papieskiego Kolegium Polskiego i Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie oraz organizował Polski Instytut Historyczny. Popierał wydawnictwa emigracyjne i utworzył w Rzymie w 1949 r. Instytut Wydawniczy „Hosianum”. Był

¹⁵ Józef Gawlina – w latach 1933-1946 biskup połowy Wojska Polskiego, służył żołnierzom pomocą duszpasterską w Anglii, ZSRR, na Bliskim Wschodzie i we Włoszech. W 1944 r. brał udział w bitwie o Monte Cassino. Po wojnie Dekretem Kongregacji do Spraw Nadzwyczajnych Stolica Apostolska mianowała go protektorem Polskiej Emigracji, ordynariuszem dla Polaków w Niemczech i Austrii. Od 1949 r. jest duchowym opiekunem Wychodźstwa Polskiego, a następnie członkiem Najwyższej Rady Emigracyjnej oraz dyrektorem Światowej Federacji Sodalicji Mariańskich. Zmarł nagle 22 IX 1964 r. w Rzymie w czasie przygotowań do prac soborowych.

¹⁶ O duszpasterstwie Polonii we Włoszech zob.: H. M i s z t a l, *Duszpasterstwo Polonii włoskiej*, „Studia Polonijne” 1976, t. I, s. 183-187.

protektorem Polskiej Macierzy Szkolnej¹⁷. Następca abpa Gawliny był kardynał Władysław Rubin¹⁸ – w latach 1954-1958 rektor kościoła św. Stanisława w Rzymie, który nadal kierował rozbudową tak potrzebnego ośrodka duszpasterskiego¹⁹. W 1980 r. delegatem Prymasa Polski do spraw polskiej emigracji został bp Szczepan Wesoły²⁰. W czasie swej duchowej postęgi odwiedził kilkakrotnie ośrodki duszpasterstwa polskiego w Australii, Brazylii, Kanadzie, Nowej Zelandii i Argentynie. Od 1967 r. organizował kursy wakacyjne dla polskiej młodzieży. Jest przewodniczącym Rady Administracyjnej Fundacji Jana Pawła II i przewodniczącym Rady Polskiej Macierzy Szkolnej Zagranicą. Do końca 1999 r. redagował kwartalnik „Duszpasterz Polski Zagranicą”. Jest członkiem Papieskiej Rady dla Migracji. W 1994 r. w 25 rocznicę sakry biskupiej Jan Paweł II podniósł go do godności arcybiskupa²¹.

¹⁷ K. A s p i r o w i c z, *Duchowi opiekunowie emigracji*, w: *Akcja niepodległościowa na terenie międzynarodowym 1945-1990*, pod red. T. Piesakowskiego, Londyn 1999, s. 491-494.

¹⁸ Władysław Rubin – ur. w 1917 r. w Tokach k. Zbaraża, w archidiecezji lwowskiej. Studiował na wydziale teologii i prawa na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. W czasie wojny aresztowany i wywieziony na Syberię. Po układzie Sikorski-Majski trafił do tworzonoego w ZSRR Wojska Polskiego. Ukończył w Bejrucie studia teologiczne, w 1945 r. został wyświęcony na kapłana. W 1949 r. skierowany na dalsze studia do Rzymu, gdzie w 1952 r. obronił doktorat z prawa kanonicznego. W 1959 r. został rektorem Papieskiego Kolegium Polskiego, a w 1964 r. biskupem delegatem Prymasa Polski dla duszpasterstwa Polonii. W 1979 r. mianowany kardynałem przez papieża Jana Pawła II, a w roku następnym został prefektem Kongregacji Kościołów Wschodnich. Zmarł 28 XI 1990 w Rzymie. (Z. A. J u d y c k i, *Polacy w Świecie*, Paris 1992, z. 1, s. 53-54).

¹⁹ A s p i r o w i c z, *Duchowi opiekunowie*, s. 495-496.

²⁰ Szczepan Wesoły – ur. 16 X 1926 w Katowicach. W 1944 r. wcielony do niemieckiego wojska, jako Polak zgłosił się do amerykańskich władz wojskowych i trafił do obozu przejściowego w Algierii. We wrześniu 1944 r. przeniesiony do II Korpusu Armii Polskiej we Włoszech. Demobilizowany w Anglii w październiku 1947 r. W 1950 r. trafił do Domu Studiów Champion House pod Londynem, gdzie uzupełnił średnie wykształcenie. W roku następnym rozpoczął studia filozofii i teologii na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim. Wyświęcony na kapłana 28 października 1956 r. Od 1958 r. pracował jako duszpasterz Polaków we Włoszech. Był kierownikiem Sekcji Polskiej Biura Prasowego Sekretariatu Soboru Watykańskiego II. W 1967 r. obronił doktorat z teologii pastoralnej na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim. Prowadził Centralny Ośrodek Duszpasterstwa Emigracji w Rzymie. 7 lutego otrzymał sakrę biskupią i został powołany do pracy duszpasterskiej wśród emigracji polskiej przy boku bpa Władysława Rubina, delegata Prymasa Polski dla duszpasterstwa Polonii zagranicznej.

²¹ Szerzej o działalności duszpasterskiej wśród Polonii w: Sz. W e s o ł y, *Łączy nas kultura chrześcijańskiej Polski*, Londyn 1996, s. 3-96; J u d y c k i, *Polacy* (Paris 1993), z. 2, s. 75-76.

Opieka duszpasterska nad Polakami we Włoszech powierzona jest głównie księżom chrystusowcom²².

DUSZPASTERSTWO POLONIJNE

Pierwszym powojennym duszpasterzem Polaków we Włoszech – grupy, którą stanowili przeważnie byli żołnierze II Korpusu, którzy w Italii założyli rodziny, był mianowany w 1959 r. przez ks. abpa Józefa Gawlinę ks. Mieczysław Kowalczyk. Był on skierowany do ok. 2 tys. rodzin żyjących w wielkim rozproszeniu, które odwiedzał dwa razy do roku na Wielkanoc i Boże Narodzenie. Dla dzieci z małżeństw polsko-włoskich organizował kursy języka polskiego czy letnie kolonie, z których korzystało ok. 120 dzieci. Najczęściej kolonie były finansowane przez Komitet Polski przy Papieskim Dziele Pomocy, przez Polski Komitet Rodzicielski z USA oraz siostry nazaretanki i zmarłych wstanki. Następnym polem działania duszpasterza Polaków we Włoszech były obozy uchodźców w Latina, Capua i w Patriciano koło Triestu. Polakom przebywającym w obozach trzeba było spieszyć nie tylko ze wsparciem religijnym, ale i z pomocą w organizowaniu życia społecznego, kulturalnego i oświatowego.

Po Soborze Watykańskim II nastąpiło zwiększenie autonomii Kościołów lokalnych, co pociągnęło za sobą również nowe ustawodawstwo kościelne o emigracji. Papież Paweł VI w motu proprio *Pastorali Migratorum Cura* ustanowił tzw. delegata dla misjonarzy, który po uzgodnieniu między episkopatami koordynuje działalność duszpasterstwa danego języka czy narodowości. W duszpasterstwie polskim została nazwa „rektor”. Powstała również struktura *Missio cum cura animarum*, czyli misji duszpasterskiej, która ma wszystkie uprawnienia parafii, a duszpasterz jest zrównany z proboszczem. Misja taka jest jak gdyby parafią personalną dla danej narodowości w danym mieście czy nawet kilku miastach i ma jurysdykcyjną samodzielność w sprawach duszpasterskich. Różnica między parafią personalną a misją polega na tym, że parafia personalna jest trwała, natomiast misja jest czasowa. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest to, że kapłan przychodzący np. do duszpasterstwa polskiego jest związany z Misją, a nie z jedną tylko placówką. Może być przesunięty z jednej placówki na drugą na terenie całego kraju. Przy rektora-

²² A. M o r a w s k i, *Kościół św. Stanisława w Rzymie*, „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 1(1995) nr 1, s. 4-5; A s p i r o w i c z, *Duchowi opiekunowie*, s. 498-502.

cie Misji można utworzyć różne komisje, np. katechetyczną, apostołstwa świeckich. Rektorat Misji jest przedstawicielem całego duszpasterstwa polskiego w stosunku do episkopatu kraju zamieszkania czy wobec poszczególnych diecezji. Wspólnota polska ma świadomość, że tworzy jedną zorganizowaną społeczność katolicką danego kraju, niezależnie od tego, czy poszczególna placówka należy do kleru diecezjalnego czy zakonnego. Istnieją jednak i ograniczenia wynikające z nowego ustawodawstwa. Duszpasterstwo działa na podstawie ustawodawstwa Kościoła Powszechnego. Misja, będąc częścią Kościoła lokalnego musi podlegać władzy kościelnej na danym terenie. Jeśli więc misja duszpasterska – lokalna wspólnota nie ma własnego miejsca kultu i musi korzystać z miejscowych świątyń, to jest zmuszona podporządkować się do wymogów stawianych przez daną parafię co do czasu nabożeństw. W takich warunkach łatwo o powstawanie sytuacji konfliktowych między parafią a polskim duszpasterstwem²³.

Kolejnym duszpasterzem Polonii we Włoszech od lutego 1970 r. jest ks. Marian Burniak²⁴, którego praca podobna jest do pracy jego poprzedników²⁵. W 1982 r. z racji na zwiększającą się liczbę Polaków przybywających do obozów w Latina, Capua i Patricino, opiekę nad nimi przejął ks. Andrzej Duczkowski. Po stanie wojennym liczba uchodźców tak wzrosła, że pod koniec 1987 r. przekroczyła 10 tys. i ks. Duczkowski otrzymał pomoc w osobie ks. Czesława Margasa. Pozostali uchodźcy znajdowali miejsce w rzymskich i podrzymskich hotelikach, pensjonatach oraz campingach. Ostatnia fala uchodźców z roku 1987 miała również podłoże ekonomiczne. Włochy traktowane były przez większość polskich uchodźców jako kraj tranzytowy przed dalszą emigracją do Australii, Kanady czy USA²⁶. W Rzymie dla Po-

²³ Sz. W e s o ł y, *Łączy nas kultura chrześcijańskiej Polski*, Londyn 1996, s. 17-24.

²⁴ Marian Burniak TChr, ksiądz, ur. 23 XII 1935 w Złotnikach (woj. tarnopolskie). Studia teologiczne odbył w latach 1959-1960 w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej w Poznaniu oraz na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (1961-1963). Święcenia kapłańskie przyjął 7 lipca 1963 r., zostając pracownikiem sekretariatu abpa J. Gawliny. Następnie w latach 1964-1970 był współpracownikiem Centralnego Ośrodka Duszpasterstwa ds. Emigracji Polskiej przy Delegacie Prymasa Polski biskupie W. Rubinie. Od 1970 r. jest duszpasterzem Polonii włoskiej. Pełnił funkcję Sekretarza Generalnego Związku Polaków we Włoszech, a od 1996 r. jest jego prezesem honorowym. W latach 1984-1989 był redaktorem biuletynu „Duszpasterz Polaków we Włoszech”. *J u d y c k i, Polacy* (Paryż–Kielce 1999), z. 13, s. 10-11.

²⁵ M a r t i n e l l i, *Immigrazione*, s. 83-90.

²⁶ M. B u r n i a k TChr, *Chrystusowcy we Włoszech i we włoskim duszpasterstwie polonijnym*, w: *Rozbudzić wiarę ojców. Niemiecko-włosko-holenderska prowincja Chrystusowców pod wezwaniem św. Józefa Opiekuna NMP*, pod red. W. Neckiego, Poznań–Essen 1995, s. 62-85; A s p i r o w i c z, *Duchowi opiekunowie*, s. 498-503.

laków sprawowane są msze św. w różnych punktach miasta. Opieką duszpasterską objęci są również Polacy mieszkający poza Rzymem: w Torvaianica, Passoscure, Ladispoli, Santa Severa, Lido di Ostia i Città Castellana. Istnieje duszpasterstwo polskich górników na Sardynii, w Silius i Carbonii, oraz na Sycylii. Ważnym sposobem nawiązania ścisłego kontaktu z wiernymi był wydawany od 1984 r. przez pięć lat biuletyn „Duszpasterz Polaków we Włoszech”. Przez dwa lata od 1983 r. ks. Tomasz Sielicki wydawał kronikę „Chrystusowcy w Rzymie”.

POLSKA RADA DUSZPASTERSKA EUROPY ZACHODNIEJ

Powołana została do życia we Francji w Vaudricourt 1 marca 1992 r. przez bpa Sz. Wesołego. Rada Duszpasterska liczy 60 członków z różnych krajów. Ma ona pomagać w zmianie profilu działalności Polonii – z etosu walki o niepodległość na zintensyfikowanie zabiegów o zachowanie i umocnienie wiary ojców, która jest fundamentem tożsamości narodowej, polskiej tradycji i kultury wśród polskich emigrantów. Sytuacja Polaków zamieszkanych w Europie Zachodniej wymaga nowych ustaleń prawnych zarówno w poszczególnych krajach, jak też wobec instytucji europejskich. Polska Rada Duszpasterska ma na celu zmianę struktur i metod działania w celu pogłębienia życia religijnego i wiedzy o wierze katolickiej szczególnie wśród dzieci i młodzieży polonijnej. Ma tworzyć wspólną opiniotwórczą platformę duchownych i świeckich dla wymiany myśli i doświadczeń w zakresie duszpasterstwa polonijnego. Rada ma reprezentować wspólnoty polskie wobec episkopatów krajów zamieszkania oraz europejskich organizacji katolickich i instytucji społecznych. Jej stały sekretariat mieści się w Rzymie. Walne zebrania odbywają się raz w roku i przewodniczy im delegat Prymasa Polski do Spraw Duszpasterstwa Emigracji. Koszty działalności Rady pokrywają Polskie Misje Katolickie oraz organizacje polonijne poszczególnych krajów²⁷.

²⁷ *Polacy we Włoszech. Słownik osób i rzeczy*, pod red. K. Dopierały, H. Fokcińskiego SJ, S. Morawskiego, t. I, Bydgoszcz 1999, msp, s. 70.

DUSZPASTERSKI OŚRODEK DLA PIELGRZYMÓW POLSKICH
CORDA CORDI

Oficjalnie zatwierdzony 10 listopada 1979 r. dekretem prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego i metropolity krakowskiego kardynała Franciszka Macharskiego, ośrodek związany jest z działalnością kościoła św. Stanisława w Rzymie. Pierwszym sekretarzem generalnym Ośrodka został jezuita ks. K. Przydatek, a następnie od 1984 r. dominikanin o. S. Hejmo – wicedyrektor Biura Prasowego Episkopatu Polski w Rzymie. Przez ośrodek przewijają się tysiące pielgrzymów, którzy znajdują tu informacje o spotkaniach z Ojcem Świętym. Opiekę nad Domem Pielgrzyma sprawują siostry antoninki. Ośrodek przygotowuje również szkolenia dla przewodników pielgrzymek z Polski po Wiecznym Mieście²⁸.

STOWARZYSZENIA POLSKICH KOMBATANTÓW²⁹

Po zakończeniu II wojny światowej dowództwo II Korpusu skierowało na studia do Turynu 340 osób, które w większości wyjechały w 1946 r. do

²⁸ M. F. L e ś n i a k, *Z kroniki Duszpasterskiego Ośrodka dla Pielgrzymów Polskich „Corda Cordi”*, „Kronika Rzymska” 1982, nr 2, s. 30-31.

²⁹ Armia Polska na Wschodzie powstała w 1941 r. na terenie ZSRR na mocy umowy Sikorski-Majski. Składała się głównie z ludności polskiej wywiezionej w głąb Rosji Sowieckiej w latach 1939-1941. Z ponad półtoramilionowej grupy Polaków tylko niewielki procent mógł dotrzeć do punktów formowania Armii. W 1942 r. dzięki staraniom generała W. Andersa około 78 tys. wojskowych (głównie pochodzących z Kresów – ziem zagarniętych Polsce przez ZSRR po 17 września 1939 r.) oraz 35 tys. cywilów, w tym 13 tys. dzieci poniżej 14 lat, mogło przez Morze Kaspijskie opuścić Rosję. Grupę charakteryzowała różnorodność wyznaniowa i kulturalna. Przebyte wspólnie cierpienia, zsyłki wzmocniły więzi międzyludzkie, co przejawiało się tym, że wojsko czuło się odpowiedzialne za ludność cywilną, z którą jeszcze w Rosji dzieliło chleb. Powrót do wolności stanowił równocześnie powrót do kultury rodzimej, co miało swój przejaw w wydawaniu tygodnika wojskowego „Orzeł Biały”, nad którym do 1944 r. czuwał wybitny intelektualista – rotmistrz Józef Czapski, a także „Dziennika Żołnierza”, „Parady”, „Ochotniczek”, „Gońca Karpackiego”, „Na szlaku kresowej”. Gdy na Środkowym Wschodzie do Armii Polskiej dołączyło 6 tys. żołnierzy Brygady Karpackiej, szefem działu wydawnictw został porucznik Jerzy Giedroyc. Wśród prasy duszpasterskiej różnych wyznań znajdujemy: „W imię Boże”, czasopismo redagowane przez ojca J. M. Bocheńskiego, zawierające dodatek po ukraińsku dla grekokatolików; „Nasz Głos” wydawany przez naczelnego rabina II Korpusu mjra Rybnera; „Poseł Ewangelicki” ukazywał się pod opieką bpa Fierla; prawosławni mieli „Polskiego Żołnierza Prawosławnego”, a Tatarzy „Głos z Minaretu”. W okresie włoskim w sumie ukazywało się 80 czasopism. Zimą 1943/44 ponad 50 tys. żołnierzy zostało przesuniętych do Włoch, gdzie Armia Polska przyjęła nazwę II Korpusu.

Anglii w ramach ewakuacji II Korpusu. W Turynie została mała grupka Polaków, którzy stworzyli Ognisko Polskie oraz Instytut Kultury Polskiej „A. Begey”. Żołnierze II Korpusu chwycili za inny rodzaj broni – myśl szukającą wolności i niepodległości Ojczyzny, informującą włoskie społeczeństwo poprzez Associazione degli Intelletuali Rifugiati in Italia (Stowarzyszenie Intelktualistów na Rzecz Uchodźców we Włoszech) i Movimento dell’Azione Cattolica (Akcja Katolicka), jak się przedstawia aktualna rzeczywistość w Polsce pod obcymi rządami³⁰. Żołnierze gen. W. Andersa, którzy pozostali we Włoszech, nie ulegali procesowi asymilacji, choć nie tworzyli getta, przyzwajając w pełni styl życia gospodarczego, społecznego, politycznego i kulturalnego kraju osiedlenia. Stąd tworzyli oni silną, żywotną grupę etniczną, z którą musiało się liczyć włoskie społeczeństwo³¹. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych przybywała tu nowa emigracja polityczna i zarobkowa, co powiększyło liczbę rodzin do dwustu, a przez to powiększyło się Ognisko, które zostało zalegalizowane jako Comunità Polacca di Torino³².

Druga wojna światowa zahamowała życie organizacji polonijnych we Włoszech, ale żołnierze polscy uczestniczący w ofensywie alianckiej wyzwolającej Włochy spod okupacji niemieckiej (II Korpus Polski z gen. W. Andersem walczący o Monte Cassino, Anconę i Bolonię), po kapitulacji Włoch zasilili szeregi Polonii włoskiej. Niektórzy z nich do dziś działają w Stowarzyszeniu Polskich Kombatantów, które powstało w 1946 r. i początkowo liczyło ok. 500 byłych żołnierzy. Stowarzyszenie wydaje własne czasopismo „Kombatant”. Należy również wymienić inne organizacje o charakterze kombatanckim, a wśród nich: Związek Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej, Związek Federalistów Polskich, Związek Polskich Organizacji Niepodległościowych, Związek Inwalidów Wojennych PSZ oraz nie istniejące już Polskie Stowarzyszenie b. Sowieckich Więźniów Politycznych. Po wojnie powstał również Związek Studentów Polskich w Italii. Są znane gazety Polonii: „Orzeł Biały” (red. Ryszard Piestrzyński), „Ochotniczka” (red. Hermina Naglerowa), „Na szlaku kresowej” (red. Witold Zachorski), „Irydion” (red. Carlo Verdiani i Włodzimierz Sznarbachowski). W szeregach II Korpusu byli liczni naukowcy, malarze i rzeźbiarze, pisarze i poeci oraz dziennikarze, którzy przez swoje prace wpisali się na stałe w kulturę narodową³³. O obrazie Italii malującym

³⁰ B u r n i a k, *Chrystusowcy*, s. 74.

³¹ M a r t i n e l l i, *Immigrazione*, s. 81-82.

³² M. R a s i e j, K. J a w o r s k a, *Ognisko Polskie w Turynie*, „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 1(1995) nr 1, s. 5-6.

³³ O działalności literackiej i kulturalnej rozwiniętej podczas drugiej wojny światowej

się przed oczami żołnierza polskiego piszą Tadeusz Zajączkowski, Jan Kielewicz, Witold Domański; był to obraz cierpiącej ludności włoskiej. Poezja polska dostrzega Italię jako centrum cywilizacji europejskiej, co widać w wierszach: *Via Appia* – Wierzyńskiego, *Do rzymskiego dyrektora* – Łobodowskiego, podkreśla również okrucieństwa wojny, co widać chociażby w *Italia Madre* – Tadeusza Sowickiego³⁴.

FUNDACJA IM. MARGRABINY JANINY UMIASTOWSKIEJ

26 października 1944 r. do życia powołana została Fundacja Rzymska im. Margrabiny J. S. Umiastowskiej dla wspierania nauki i kultury polskiej poprzez m.in. udzielanie stypendiów. W tym samym roku Fondazione Romana marchesa J. Umiastowska została zarejestrowana w Ministerstwie Spraw Kulturalno-Społecznych w Rzymie. Dotychczas prezesami byli: Edmund Lelesz (1944-1963), Aniela Przeździecka (1963-64), ks. Edmund Miński (1964-1968), Emeryk Hutten Czapski (1968-1979) i Stanisław Morawski od 1979 r. Żywa działalność Fundacji przypadła na czas, kiedy w 1968 r. jej kierownikiem został Emeryk Czapski³⁵. Do 1997 r. Fundacja przyznała 465 stypendiów dla studentów nauk humanistycznych i społecznych, opracowano dotychczas polonica w bibliotekach: Alessandrina, Angelica, Casanatense, Corsiniana, Pontificia Facoltà Teologica Marianum, Stacji Rzymskiej PAN, Vallicelliana oraz częściowo Vaticana³⁶. Fundacja nawiązała współpracę z innymi

przez Armię Polską na Wschodzie i II Korpus we Włoszech dowiadujemy się z licznych i cennych opracowań prof. R. Lewańskiego – *Literatura 2 Korpusu Polskiego we Włoszech*, w: J. B u j n o w s k i, *Literatura polska na obczyźnie*, Londyn 1988, s. 26-42. Temat ten podejmuje również dr Krystyna Jaworska z Uniwersytetu w Turynie w opracowaniu *Twórczość literacka żołnierzy armii polskiej we Włoszech w latach 1944-46* oraz w książce *La Polonia, il Piemonte e l'Italia*, pod red. K. Jaworskiej, Alessandria 1998.

³⁴ K. J a w o r s k a, *Literatura Drugiego Korpusu*, „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 3(1998) nr 2(7), s. 17-19.

³⁵ Emeryk Hutten Czapski – przedstawiciel II Korpusu przy Naczelnym Dowództwie Alianckim. Po wojnie kierownik Biura Emigracyjnego dla Polaków. Z jego inicjatywy powstało w Rzymie Hospicjum Polskiego Związku Kawalerów Maltańskich, którego był prezydentem w latach 1946-1979. Od 1968 r. był prezesem Fundacji Rzymskiej im. Margrabiny J. S. Umiastowskiej. W 1975 r. przewodniczył zebraniu organizacyjnemu Rady Polaków we Włoszech. Był inicjatorem utworzenia cmentarza polskiego w Rzymie. Odznaczony przez papieża Jana Pawła II Wielkim Krzyżem Orderu św. Grzegorza. Zmarł 31 I 1979 r. w Rzymie.

³⁶ *Fundacja Rzymska im. Margrabiny J. S. Umiastowskiej*, „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 2(1996) nr 5, s. 12-13.

instytucjami, między innymi z Instytutem Sztuki Polskiej Akademii Nauk (w sprawie inwentaryzacji nagrobków polskich w Rzymie), Biblioteką Narodową i z Papieskim Instytutem Studiów Kościelnych (w sprawie rejestracji i katalogowania starych druków dotyczących Polski). Fundacja pracuje nad pogłębieniem wiadomości o Polakach we Włoszech w XX wieku, uzupełniając dane bibliograficzne dotyczące istniejących publikacji poświęconych temu tematowi oraz inwentaryzując i opisując archiwa prywatne zawierające materiały dokumentacyjne. Sukcesywnie nagrywane są wywiady z działaczami polonijnymi we Włoszech³⁷. Przygotowywana jest publikacja poświęcona żołnierzom II Korpusu, którzy po wojnie zostali we Włoszech.

POLSKI INSTYTUT HISTORYCZNY

Następny ośrodek krzewienia kultury polskiej we Włoszech to Polski Instytut Historyczny w Rzymie, powstały 10 listopada 1945 r. z inicjatywy ks. Waleriana Meysztowicza³⁸ – profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Rady Ambasady RP przy Watykanie, Henryka Paszkiewicza – profesora Uniwersytetu Warszawskiego, Karoliny Lanckorońskiej³⁹ – docen-

³⁷ A s p i r o w i c z, *Duchowi opiekunowie*, s. 506-507.

³⁸ Walerian Meysztowicz, ksiądz, historyk, ur. 24 IX 1893 na Litwie, zm. 29 V 1982 w Rzymie. W latach 1921-1926 zdobywał wiedzę w Seminarium Duchownym w Wilnie, na Uniwersytecie Wileńskim oraz w Papieskim Instytucie Obojga Narodów „Apolinaris” w Rzymie, uzyskując doktorat z prawa kanonicznego, a w 1935 r. ukończył habilitację. Był uczestnikiem wojny polsko-sowieckiej 1920 r. Po II wojnie światowej wyjechał z Wilna do Rzymu. Autor licznych artykułów i publikacji naukowych dotyczących historii oraz wydawnictw źródłowych. (J u d y c k i, *Polacy* (Paris 1996), z. 8, s. 42).

³⁹ Karolina z Brzezia Lanckorońska ur. w Buchbergu, w Dolnej Austrii. Ojciec, Karol, znawca i kolekcjoner sztuki, matka – Małgorzata Lichnowsky była Austriaczką. Rodzina mieszkała głównie w Wiedniu, w domu mówiło się po niemiecku. Karolina sama nauczyła się języka ojca czytając polskie książki. Na wiedeńskim uniwersytecie ukończyła historię sztuki, a w 1926 r. uzyskała doktorat na podstawie pracy *O Sądzie Ostatecznym Michała Anioła*, habilitowała się na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie pracowała na stanowisku docenta. Wybuch II wojny światowej przerwał jej karierę naukową. Na początku 1940 r. została zaprzysiężona w Związku Walki Zbrojnej, następnie była porucznikiem Armii Krajowej. W 1942 r. aresztowana i wywieziona do Ravensbrück, gdzie przebywała do kwietnia 1945 r., kiedy po interwencji prezesa Międzynarodowego Czerwonego Krzyża została uwolniona. W 1945 r. osiadła w Rzymie i zajęła się organizowaniem studiów dla żołnierzy II Korpusu. W 1994 r. przekazała dla Warszawy i Krakowa kolekcję ponad stu obrazów włoskich i holenderskich z ocalałych zbiorów ojca Karola Lanckorońskiego. Zaslugi Karoliny Lanckorońskiej dla nauki i kultury polskiej były zawsze doceniane przez ośrodki emigracyjne (nadanie doktoratu honoris causa przez Polski Uniwersytet na Obczyźnie). W socjalistycznej Polsce jej działalność

ta Uniwersytetu Lwowskiego oraz Józefa Michałowskiego – dyrektora rzymskiej biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności⁴⁰. Początkowo działalność naukowa Instytutu polegała na odczytach i wydawaniu od 1954 r. rocznika „Antemurale” – zawierającego studia z zakresu historii, literatury i języka polskiego – publikowanego w języku angielskim i francuskim; ostatni tom ukazał się w roku 1985. W latach 1960-1992 Instytut opublikował 76 tomów *Elementa ad Fontium Editiones* – serii wydawniczej prezentującej owoce poszukiwań archiwalnych archiwów włoskich, watykańskich, hiszpańskich, duńskich, angielskich, niemieckich oraz publikującej źródła do dziejów dawnej Rzeczypospolitej (dużym osiągnięciem było dotarcie przez K. Lanckorońską – naczelnego redaktora i kierownika wydawnictwa *Elementa* – do archiwum krzyżackiego w Królewcu)⁴¹. Instytut organizował serie odczytów w obcych językach z historii ogólnej, historii Kościoła, historii sztuki i literatury, których treść publikowano w łacińskim biuletynie „Relationes”⁴². W roku 1990 r. z inicjatywy Henryka Damiana Wojtyśki CP – profesora KUL – inicjatora i kuratora 9 pierwszych tomów, Instytut podjął wydawanie serii „Acta Nuntiatione Poloniae”⁴³. Do 1999 r. ukazało się 17 tomów z zamierzonych 60. Kolejnym redaktorem serii jest latynista Lucjan Olech, współpracownik Instytutu⁴⁴.

PAPIESKI INSTYTUT STUDIÓW KOŚCIELNYCH

Pod koniec lat pięćdziesiątych powstał w Rzymie polski i kościelny ośrodek naukowy i kulturalny organizujący fachową opiekę nad kościelnymi zasobami archiwalnymi, muzealnymi i bibliotecznymi. W 1957 r. kierownik powstałego przy KUL Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych, ks. Eugeniusz Reczek SJ⁴⁵, przy poparciu prymasa Polski rozpoczął po-

była ignorowana przez czynniki oficjalne. Po roku 1989 została doktorem h.c. Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Wrocławskiego, członkiem reaktywowanej Polskiej Akademii Umiejętności. W 1991 r. otrzymała Wielki Krzyż Orderu Polonia Restituta. Przez Jana Pawła II odznaczona Komandorią z Gwiazdą Orderu św. Grzegorza.

⁴⁰ A s p i r o w i c z, *Duchowi opiekunowie*, s. 507-508.

⁴¹ Prof. Karolina Lanckorońska ukończyła sto lat, „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 3(1998) nr 3(8), s. 6.

⁴² A s p i r o w i c z, *Duchowi opiekunowie*, s. 508.

⁴³ „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 1996, nr 0, s. 6.

⁴⁴ Prof. Karolina Lanckorońska, s. 6-7.

⁴⁵ Eugeniusz Reczek SJ – historyk Kościoła, redaktor, wydawca, ur. 25 XII 1917 w No-

szukiwania materiałów dotyczących Polski w zbiorach watykańskich i zorganizował bibliotekę liczącą ponad 60 tys. pozycji i ok. 2 tys. tytułów czasopism z zakresu teologii, filozofii, prawa kanonicznego, literatury i sztuki polskiej. Obok prac archiwalnych ważną pracą tego ośrodka była kwestia informowania obcokrajowców o sytuacji Kościoła w Polsce i pomoc polskim studentom we Włoszech. Obecnie Papieski Instytut w Rzymie, kierowany przez rektora ks. Hieronima Fokcińskiego SJ⁴⁶, współpracuje z instytucjami naukowymi, zwłaszcza bibliotekami i archiwami oraz służy informacjami i zebranymi materiałami. Dotychczas Instytut opublikował ok. 100 pozycji, między innymi *Polskie pomniki w świątyniach Rzymu* – w serii *Monumenta Poloniae in Italia* – owoc współpracy z Fundacją Rzymską im. Margrabiny J. S. Umiastowskiej oraz Instytutem Sztuki PAN w Warszawie⁴⁷.

HOSPICIUM ZWIĄZKU POLSKICH KAWALERÓW MALTAŃSKICH W RZYMIE

Hospicjum powstało w 1959 r. z inicjatywy ówczesnego prezesa Związku, hr. Emeryka Czapskiego. Od czasu założenia do 1997 r. Hospicjum przyjęło

wym Sączu, zm. 11 II 1971 w Grottaferrata k. Rzymu. W czasie II wojny światowej przebywał na Wołyniu w Dubnie i Równem. Do Niemiec wywieziony w 1943 r. Studiował filozofię w Jezuickim Fakultecie w Krakowie, teologię w Jezuickim Fakultecie Teologicznym „Bobolanum” w Lublinie w latach 1946-1950 oraz historię i prawo kanoniczne na KUL-u. Świecenia kapłańskie otrzymał 16 IV 1950 r. Organizator Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych w KUL w latach 1956-1957. Od 1958 r. przebywał w Rzymie, podróżując do Austrii, Hiszpanii, Francji, Belgii, Niemiec i USA orientował się w możliwościach zebrania archiwaliów polskich. Następnie był organizatorem Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie; redaktorem naczelnym od 8 do 11 tomu *Sacrum Poloniae Millennium*, redaktorem dwóch serii wydawniczych *Studia Ecclesiastica* oraz „Wiara i Życie”. (J u d y c k i, *Polacy* (Paris 1995), z. 6, s. 55-56).

⁴⁶ Hieronim Fokciński SJ, historyk, ur. 30 IX 1937 w Mirowicach k. Bydgoszczy. W latach 1958-1965 studiował filozofię w WSD w Krakowie, teologię w WSD w Warszawie. Świecenia kapłańskie przyjął w 1964 r. Następnie studiował filologię klasyczną i historię na Uniwersytecie A. Mickiewicza w Poznaniu (1965-1969), historię Kościoła na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Na Uniwersytecie Warszawskim uzyskał w 1978 r. doktorat z historii. Rektor PISK w Rzymie, konsultor i relator Kongregacji ds. Kanonizacyjnych, od 1976 r. redaktor biuletynu „Informationes”, członek zespołu redakcyjnego „Kroniki Rzymskiej”. (J u d y c k i, *Polacy* (Paris 1993), z. 4, s. 43-44).

⁴⁷ H. F o k c i Ń s k i, *Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie*, „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 2(1996) nr 5, s. 11-12.

2 tys. pracowników nauki, działaczy kulturalnych i artystów. Administratorem placówki jest obecnie Adam Broż – historyk sztuki.

FUNDACJA LANCKOROŃSKICH⁴⁸

W 1960 r. w Rzymie z inicjatywy Karoliny Lanckorońskiej⁴⁹ oraz jej rodzeństwa, Antoniego i Adelajdy, została utworzona Fundacja Lanckorońskich, z siedzibą w Szwajcarii. Jej celem jest popieranie badań i publikacji naukowych z zakresu kultury i historii polskiej. Dzięki Fundacji ponad 100 polskich naukowców zdobywało wiedzę w zakresie historii, historii sztuki, archeologii klasycznej, filologii i filozofii oraz korzystało z zagranicznych muzeów, archiwów Rzymu i Londynu⁵⁰. Przez wiele lat Fundacja Lanckorońskich wspierała polskie emigracyjne placówki kulturalne, takie jak Biblioteka Polska w Paryżu czy Biblioteka Polska w Londynie. Biblioteka Watykańska z inicjatywy Fundacji zaopatrzona została w podstawowe dzieła dotyczące Polski oraz w najnowsze polonica.

DOM POLSKI W RZYMIE

I OŚRODEK DOKUMENTACJI PONTYFIKATU JANA PAWŁA II

Po powołaniu kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Apostolską naród polski otrzymał w lipcu 1980 r. kolejny dar Opatrzności w postaci Domu Polskiego w Rzymie, ufundowanego przez światową Polonię, który ma promieniować polską kulturą chrześcijańską na Polaków żyjących poza Ojczyzną i na cały świat. Do tego zadania powołano także Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, organizujący sympozja, stypendia i wydający liczne publikacje. W Domu Polskim powstał również Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II, posiadający bibliotekę z pozycjami dotyczącymi Ojca Świętego i jego nauczania, 500 czasopism naukowych i ponad 1350 prac dyplomowych z tej dziedziny. Ośrodek pod kierownictwem ks. prałata Michała Jagosza⁵¹

⁴⁸ *Prof. Karolina Lanckorońska*, s. 6-7.

⁴⁹ W 1983 r. Uniwersytet Jagielloński nadał K. Lanckorońskiej honorowy doktorat, a w 1992 r. otrzymała ona Krzyż Wielki Orderu Odrodzenia Polski.

⁵⁰ Informacje na temat K. Lanckorońskiej zaczerpnięte m.in. z F. M., *Galeria Lanckorońskich*, „Wiadomości Towarzystwa Polsko-Austriackiego” (Warszawa) 1999, nr 25/26, s. 31-33.

⁵¹ Michał Jagosz – ksiądz, ur. 18 II 1941 w Łodygowicach. Filozofię i teologię studiował

dysponuje dorobkiem filozoficzno-teologiczno-papieskim i poetyckim Jana Pawła II. Fundację powołał do życia Ojciec Święty dekretem z 16 października 1981 r. W grudniu 1986 r. dekretem Prezydenta nabyła ona osobowość prawną na terenie Republiki Włoskiej. Decyzją natomiast Rady Ministrów ustanowiono przedstawicielstwo Fundacji na terenie Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w Warszawie. W Lublinie Fundacja Jana Pawła II posiada dom dla studentów ze Wschodu i Południa, oddany do użytku w 15-lecie pontyfikatu. O działalności Fundacji informuje kwartalnik „Kronika Rzymska”⁵² – biuletyn informacyjny ukazujący się w Rzymie od maja 1982 r., wydawany początkowo jako miesięcznik przez Dom Jana Pawła II, a od 1991 r. jako organ prasowy Fundacji Jana Pawła II⁵³. Ma za zadanie informować o wydarzeniach religijnych i kulturalnych odbywanych w środowisku Polonii rzymskiej, a także rejestrować wydarzenia związane z pontyfikatem papieża Polaka.

UNIwersytet Letni Kultury Polskiej⁵⁴

Rada Administracyjna Fundacji Jana Pawła II w 1987 r., w nawiązaniu do idei Uniwersytetu Polonii Wolnego Świata, zorganizowała program Uniwersytetu Letniego Kultury Polskiej. Powstał on przy współpracy Polskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej w Rzymie oraz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym celem Uniwersytetu jest troska o rozwój i zachowanie dziedzictwa kultury polskiej wśród rodaków rozsianych po całym świecie, którzy chcą wziąć udział w wakacyjnych wykładach. Od drugiego spotkania,

w WSD w Krakowie, gdzie otrzymał w 1964 r. święcenia kapłańskie. Pracował w Wadowicach, Borku Fałęckim w Krakowie, pełnił funkcję podkustoszego katedry na Wawelu, był dyrektorem Archiwum Kapitulnego i Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Studiował na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie. Od 1983 r. mianowany kierownikiem Ośrodka Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II, a w 1985 r. administratorem Domu Polskiego i Fundacji Jana Pawła II w Rzymie. Następnie ukończył Szkołę Archiwistyki i Paleografii przy Archiwum Watykańskim oraz Studium przy Kongregacji do Spraw Kanonizacyjnych. Od 1986 r. jest jednym z redaktorów „Kroniki Rzymskiej” i miesięcznika „Theotokos Madre di Dio”. Jest autorem ok. 200 prac.

⁵² M. J a g o s z, *Fundacja Jana Pawła II*, „Kronika Rzymska” 2(1996) nr 3, s. 5.

⁵³ Początkowo w skład redakcji wchodził: ks. K. Sokołowski, o. K. Hejmo. W lipcu 1985 r. odszedł z redakcji ks. Sokołowski i kolejny numer zbiorczy sierpień-grudzień 38-42/1985 wydano staraniem Ośrodka Duszpasterskiego „Corda Cordi”. W 1987 r. powołano nowy zespół redakcyjny. Redaktorem został ks. Stefan Wylązek, współredaktorami: ks. H. Fokciński, o. K. Hejmo, ks. M. Jagosz, ks. M. Radwan oraz Władysław Zachariasiewicz.

⁵⁴ „Kronika Rzymska” 17(1999) nr 120, s. 6-7.

czyli od 1988 r. wykłady prowadzone są w języku polskim i języku angielskim z racji na małą znajomość języka polskiego przez niektórych uczestników z USA i Kanady⁵⁵.

STOWARZYSZENIE KULTURALNE MULTIETNICA ASSOCIAZIONE CULTURALE (MAC)

Stowarzyszenie MAC założone zostało 4 kwietnia 1990 r. Sekcja Polska Stowarzyszenia Kulturalnego została utworzona w 1996 r. w celu integracji polskiej emigracji, reprezentowania jej w środowisku politycznym i społecznym Włoch. Sekcja współpracuje z kancelarią adwokacką, biurem tłumaczy przysięgłych, poradnią psychologiczno-socjologiczną. Służy również pomocą w zakresie korzystania emigracji z pomocy służby zdrowia we Włoszech. Organizuje spotkania poświęcone małżeństwom mieszanym. Udziela pomocy uczącym się języka włoskiego, angielskiego i korzystania z komputera⁵⁶.

INSTYTUT POLONIJNY

Najmłodszą placówką polską w Rzymie jest Instytut Polonijny, otwarty 22 października 1992 r., który przejął rolę wydziału kulturalnego Ambasady. Głównym zadaniem Instytutu jest szerzenie kultury polskiej we Włoszech, wymiana naukowa, międzyszkolna, profesorów, lektorów, stypendystów, zgodnie z programem polsko-włoskiej umowy kulturalnej⁵⁷.

POLSKI OŚRODEK INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

Powołany w Rzymie przez Urząd Kultury i Turystyki dla upowszechniania kontaktów turystycznych między Włochami i Polską. Inauguracja Ośrodka

⁵⁵ „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 3(1998) nr 1(6), s. 12-13.

⁵⁶ T. Dąbrowska, *Stowarzyszenie Kulturalne MAC*, „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 2(1997) nr 4(5), s. 23.

⁵⁷ Wzmianka o Instytucie pochodzi z „Biuletynu Informacyjnego Polonii Włoskiej” 1(1995) nr 2, s. 6.

nastąpiła 3 października 1995 r. Ma on promować na włoskim rynku turystycznym polskie regiony i ich walory turystyczne⁵⁸.

ORGANIZACJE POLONIJNE

W listopadzie 1927 r. okręg rzymski zamieszkiwało 314 obywateli polskich skupionych w Towarzystwie im. Adama Mickiewicza i w Polskim Towarzystwie Dobroczynności (jego członkowie zbierali dary materialne, które w formie zapomóg wydawano ubogim obywatelom polskim i cudzoziemcom pochodzenia polskiego) oraz w Kole Polskim „Wzajemna Pomoc”.

Wśród organizacji polonijnych należy wymienić Radę Polaków we Włoszech, która została powołana do życia z inicjatywy prof. E. Szczepanika. Zebranie organizacyjne Rady odbyło się 4 maja 1975 r., na którym ustalono, że do głównych jej zadań ma należeć koordynacja istniejących organizacji we Włoszech oraz zewnętrzne ich reprezentowanie. Odbyło się kilka ogólnopolonijnych spotkań, w których uczestniczyli przedstawiciele Rady: Tomasz Carver-Paszkowski – w zebraniu „Polonia 78 – Polonia Jutra” w Montrealu w 1978 r., a Stanisław Morawski był obserwatorem na spotkaniu Rady Koordynacyjnej Polonii Wolnego Świata w Rzymie w 1979 r. Lata osiemdziesiąte przyniosły środowisku polskiemu we Włoszech duże zmiany i Rada przestała istnieć.

Z inicjatywy Rady Polaków 4 grudnia 1975 r. powstało w Rzymie Ognisko Polskie, liczące 80 członków, z pierwszym prezesem Józefem Lichtenem oraz kolejnymi: Stanisławem Gebhardem, Władysławem Wachalem, S. Morawskim i J. Natansonem. Zadaniem organizacji było przygotowywanie dla Polaków zebrań, odczytów, dyskusji i imprez artystyczno-kulturalnych.

29 stycznia 1997 r. zostało zarejestrowane Rzymskie Stowarzyszenie Kulturalne Włosko-Polskie w Rzymie, które ma przyczynić się do zapoznania społeczeństwa włoskiego z dorobkiem historycznym i kulturalnym Polski oraz do aktywnego uczestnictwa Polonii rzymskiej w życiu społecznym i kulturalnym Włoch. Stowarzyszenie nie posiada własnej siedziby, stąd organizując spotkania, korzysta z gościnności Instytutu Polskiego w Rzymie i Stacji Polskiej Akademii Nauk⁵⁹.

⁵⁸ „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 2(1997) nr 4(5), s. 24.

⁵⁹ I. H o r n z i e l M a r t i n e l l i, *Rzymskie Stowarzyszenie Włosko-Polskie*, „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 2(1997) nr 3(4), s. 14.

Okręg mediolański Polaków we Włoszech początkowo stanowiła grupa ok. 250 osób skupionych w Kole Polskim, natomiast w Kole Polonii Florenckiej zarejestrowanych było w tym czasie 57 osób. Polonia w Trieście zorganizowana była w Stowarzyszeniu im. Adama Mickiewicza. Do najaktywniejszych jednak należało Stowarzyszenie Polsko-Włoskie im. Francesco Nullo w Wenecji, które od momentu powstania w 1935 r. liczyło 320 członków. Od 1993 r. w Wenecji działa Stowarzyszenie Kulturalne Włosko-Polskie liczące ok. 60 rodzin polskich i 20 włoskich. Stowarzyszenie zorganizowało w 1994 r. szkołę języka polskiego dla dzieci i młodzieży, organizuje również spotkania z profesorami Uniwersytetu Warszawskiego i Weneckiego, w które zaangażowali się zwłaszcza prof. Jan Ślaski i prof. Ryszard Demel z Uniwersytetu Weneckiego i Padewskiego⁶⁰. Polonijną działalnością odznaczał się również Turyn, aktywna była tu zwłaszcza Zofia Kozarynowa – lektorka języka polskiego w Uniwersytecie Turyńskim. 22 lutego 1994 r. zarejestrowano Kółko Włosko-Polskie w Osoppo, do którego należy ok. 50 osób obu narodowości, a które utrzymuje kontakty z Konsulatem Rzeczypospolitej Polskiej w Mediolanie oraz ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska”⁶¹.

W 1978 r. powstało Ognisko Loreto-Ancona, nazywane również Stowarzyszeniem Rodzin Polskich nad Adriatykiem, które zrzesza ok. 120-125 rodzin polskich i polsko-włoskich. W 1983 r. powstało drugie Ognisko tegoż stowarzyszenia w regionie Abruzzo z prezesem Małgorzatą Wąsowicz Summa. W 1981 r. zarejestrowano w Rzymie Związek Polek „Sawa”, przekształcony następnie w Związek Polaków „Sawa”⁶². Organizacją polonijną powstałą w 1986 r. jest Sycylijsko-Polskie Stowarzyszenie Kulturalne z Krystyną Drozdowską Pollina jako prezesem, zajmujące się aktywną działalnością promującą we Włoszech kulturę polską. Po ustanowieniu Konsulatu Honorowego RP w Katanii wspólnie organizowano wystawy malarstwa, rzeźby, projekcje filmowe, występy artystyczne i spotkania z polskimi artystami. W tym samym roku w Reggio Emilia powstał Klub im. Józefa Wybickiego. Istnieje również Stowarzyszenie Rodzin Polskich im. J. Paderewskiego oraz Stowarzyszenie Kulturalne Przyjaciół Polski we Florencji i Towarzystwo Przyjaciół Polski w Reggio Calabria. W latach osiemdziesiątych założono w Toskanii Posko-Włoskie

⁶⁰ J. P i o t r o w s k a, *Stowarzyszenie kulturalne włosko-polskie w Wenecji*, „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 2(1996) nr 6, s. 3.

⁶¹ H. W e s o ł o w s k a, *Kółko włosko-polskie w Osoppo*, „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 2(1996) nr 3, s. 7.

⁶² Szerzej o Związku: H. C h a r u b a G r a z i o t t i, „SAWA” – czyli *nieco o Sawiankach*, „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 2(1996) nr 3, s. 6-7.

Stowarzyszenie Kulturalne z siedzibą we Florencji. Skupia członków z Florencji, Arezzo, Lucci, Pizy i Sieny. Rejestracja nastąpiła w listopadzie 1997 r. w Radzie Miejskiej Sesto Fiorentino (Florencja). Liczy ok. 80 członków. Stowarzyszenie wchodzi w skład Związku Polaków we Włoszech i współpracuje ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska” w Warszawie.

8 lutego 1989 r. zarejestrowano w Bolonii Stowarzyszenie Kulturalne Włosko-Polskie im. Mikołaja Kopernika, popularyzujące wiedzę o Polsce i wybitnych Polakach. W 450-lecie pierwszego wydania *De revolutionibus* zorganizowano konferencję naukową⁶³.

4 maja 1995 r. zarejestrowano Stowarzyszenie Lekarzy Polskich we Włoszech, w skład którego wchodzi lekarze i dentyści, zarówno Polacy, jak i Włosi pochodzenia polskiego⁶⁴. 14 listopada tego samego roku powstało Stowarzyszenie Kulturalne Przyjaciół Polonistyki przy Uniwersytecie w Salerno, które ma rozpowszechniać znajomość historii, tradycji, języka i kultury polskiej we Włoszech oraz kultury włoskiej w Polsce. Uniwersytet w Salerno rozwija współpracę z Uniwersytetem we Wrocławiu. Stowarzyszenie liczy 25 członków zwyczajnych i 8 honorowych⁶⁵. Organizacją niosącą pomoc Polakom osiadłym w Neapolu jest zarejestrowane w 1996 r. Stowarzyszenie Polsko-Włoskie „Nowy Świat”. Za pośrednictwem cotygodniowej audycji radiowej w języku polskim „Radio Jolly” nadaje serwis informacyjny z kraju i ze świata, lekcje języka polskiego oraz prezentuje najnowszą muzykę polską⁶⁶.

ZWIĄZEK POLAKÓW WE WŁOSZECH

W 1987 r. liczba włoskiej Polonii wahała się od ok. 1,5 tys. do 4 tys. osób i szybko wzrastała w miarę wzrostu liczby Polaków emigrujących do Włoch. Społeczność polska obecnie nie jest tworem jednolitym, bo ostatnio obok emigracji wojennej dochodzi emigracja polityczna i ekonomiczna⁶⁷.

Liczbę Polaków we Włoszech określić można tylko w przybliżeniu⁶⁸. W 1991 r. wydano prawie 7 tys. paszportów konsularnych, a 4,5 tys. osób

⁶³ „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 2(1996) nr 5, s. 2.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 2(1996) nr 4, s. 3.

⁶⁶ I. G r e s i a k, *Stowarzyszenie Polsko-Włoskie „Nowy Świat”, „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny”* 2(1997) nr 4(5), s. 21.

⁶⁷ M a r t i n e l l i, *Immigrazione*, s. 84-89.

⁶⁸ B. C i e ś l i ń s k a, *Emigracja z Polski do Włoch pod koniec lat osiemdziesiątych*, „Przegląd Polonijny” 18(1992) nr 3, s. 93-102.

otrzymało tzw. *sanatoria* (stworzenie przez państwo szansy dla cudzoziemców przebywających we Włoszech nielegalnie uregulowania prawnego tej sytuacji). Według oficjalnych danych obywatelom polskim wydano ponad 20 tys. *permessi di soggiorno* (pozwolenie na pobyt)⁶⁹. Według szacunków polskich konsulatów we Włoszech w 1991 r. było tam około 25 tys. obywateli polskich⁷⁰. W latach osiemdziesiątych wyemigrowało ogółem do Italii 35-40 tys. Polaków, w większości z zamiarem wyjazdu na stałe do USA, Kanady, Australii i RPA. W 1994 r. liczba Polonii we Włoszech wynosiła ok. 30 tys. osób⁷¹, a w 1997 r. wzrosła do ponad 31 tys. Poważnym zjawiskiem jest tu imigracja nielegalna. Według raportu włoskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z maja 1998 r. nielegalnych imigrantów na terenie Italii było 235 tys., z czego 11 232 Polaków⁷². Przy tak wielkiej liczbie Polaków i lokalnych organizacji polonijnych we Włoszech odczuwało się brak organizacji, która by jednoczyła wszystkich.

16 marca 1996 r. w czasie trwania II Spotkania Polonii Włoskiej w Domu Polskim Jana Pawła II w Rzymie, powołano do życia Związek Polaków we Włoszech⁷³. Idea utworzenia związku zrodziła się rok wcześniej, 18-19 marca, w Tortoreto Lido nad Adriatykiem⁷⁴, gdzie z inicjatywy placówek konsularnych z Rzymu i Mediolanu spotkali się działacze Polonii Włoskiej (bohaterowie II Korpusu, członkowie Stowarzyszenia Kombatantów i uchodźcy lat pięćdziesiątych i osiemdziesiątych), którzy postanowili dla umocnienia jedności i wzajemnego współdziałania założyć wspólną dla całych Włoch organizację polonijną, która ma być instytucjonalnym oparciem dla całej Polonii. Organizacja zachowuje dorobek wszystkich istniejących dotąd stowarzyszeń polonijnych nie naruszając autonomii ich działań, nawiązuje do tradycji niepodległościowych i współpracuje z przedstawicielami dyplomatyczno-konsularnymi RP na terenie Italii, z polskimi instytucjami we Włoszech i w

⁶⁹ M. I. M a c i o t i, *Esuli dalla Polonia*, w: *Immigrati in Italia*, pod red. M. I. Maciotti, E. Pugliese, Bari 1991, s. 147-153.

⁷⁰ J. R e s z c z y ń s k i, *Włoska Polonia. Ilu nas jest?* „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 1(1995) nr 1, s. 2.

⁷¹ *Polacy we Włoszech*, w: *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, t. VI, Warszawa 1996, s. 833.

⁷² A. M o r a w s k i, *Nowe dane o Polakach we Włoszech*, „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 3(1998/99) nr 4(9), s. 21-23.

⁷³ Informacje pochodzą z „Biuletynu Informacyjnego Polonii Włoskiej” 2(1996) nr 4, wydanie nadzwyczajne, s. 1-8.

⁷⁴ „Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej” 1(1995) nr 1, s. 2-3.

Kraju oraz z Duszpasterstwem Polonii Włoskiej⁷⁵. W 1999 r. lista polonijnych organizacji członkowskich należących do Związku Polaków we Włoszech⁷⁶ wynosiła 16⁷⁷ oraz 5 instytucji⁷⁸.

PRASA POLONIJNA

W październiku 1995 r. ukazał się pierwszy numer „Biuletynu Informacyjnego Polonii Włoskiej”. Informuje on o tym, co dzieje się w życiu Polonii włoskiej, o podejmowanych inicjatywach, o działalności poszczególnych środowisk. Przez wymianę informacji pomaga w tworzeniu więzi między Polakami. Pismo dociera do środowisk włoskich zainteresowanych i związanych z Polską, pragnących poznać nasz Kraj. Dociera on do Polski i placówek konsularnych we Włoszech, gdyż zawiera podstawowe informacje o zmianach najistotniejszych przepisów obowiązujących w Polsce i we Włoszech. Pierwszy numer „Biuletynu” ukazał się po spotkaniu Polonii w Tortoreto Lido w 1995 r. dzięki pomocy Polskiego Konsulatu w Rzymie i Mediolanie. Od chwili powstania Związku Polaków we Włoszech (16 marca 1996 r.) „Biuletyn” stał się organem Związku, zarejestrowanym w Trybunale Rzymskim 15 XI 1996 r. oraz pismem tworzonym przez przedstawicieli wszystkich środowisk polonijnych z całych Włoch. Po ukazaniu się sześciu numerów „Biuletynu Informacyjnego Polonii Włoskiej” we wrześniu 1996 r. przekształcił się w nowe pismo „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny”, który od stycznia 1998 r. wychodzi jako kwartalnik o zwiększonej objętości.

⁷⁵ Szerzej na temat Związku: I. K o r z e n i o w s k i, *Związek Polaków we Włoszech*, „Studia Polonijne” 1999, t. XX, s. 137-140.

⁷⁶ „Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny” 4(1999) nr 3(12), s. 5.

⁷⁷ Wśród nich w większości omówione wyżej: Stowarzyszenie Kulturalne Włosko-Polskie w Wenecji; Stowarzyszenie Kulturalne Włosko-Polskie w Osoppo (UD); Związek Polaków w Mediolanie; Ognisko Polskie w Turynie; Stowarzyszenie Włosko-Polskie w Genui; Stowarzyszenie Włosko-Polskie w Toskanii; Stowarzyszenie Włosko-Polskie w Senigallii (Marche); Stowarzyszenie Rodzin Polskich nad Adriatykiem (Abruzzo); Stowarzyszenie Włosko-Polskie w Rzymie; Sekcja Polska Stowarzyszenia MAC (Multietnica Associazione Culturale) w Rzymie; Stowarzyszenie Polsko-Włoskie w San Giuseppe Vesuviano (NA); Stowarzyszenie Włosko-Polskie w Katanii; Wspólnota Włosko-Polska im. K. Szymanowskiego w Palermo; Stowarzyszenie Włosko-Polskie w Mesynie; Wspólnota Polaków w Apulii; Chrześcijańskie Stowarzyszenie Polaków we Włoszech „Quo Vadis”.

⁷⁸ Stowarzyszenie Polskich Kombatantów we Włoszech; Duszpasterstwo Polaków we Włoszech; Polski Instytut Historyczny w Rzymie; Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie; Fundacja Rzymska im. Margrabiny J. S. Umiastowskiej.

Tradycyjne rubryki kwartalnika to wywiady, wspomnienia o wydarzeniach (o walnych zjazdach Związku Polaków we Włoszech) i o postaciach historycznych, korespondencje z terenu, wiadomości o nowej emigracji, informacje turystyczne i nowości wydawnicze, a ostatnio pojawiła się rubryka poświęcona polskim i polonijnym stronom Internetu. Umieszczane są również wiadomości z Polski. W 1999 r. nakład „Polonii Włoskiej. Biuletynu Informacyjnego” osiągnął 2 tys. egzemplarzy. Pismo to otrzymuje pomoc ze strony Polskich Linii Lotniczych LOT, Polskiego Ośrodka Informacji Turystycznej w Rzymie, prywatnych sponsorów oraz wpłat na „Biuletyn” poszczególnych organizacji polonijnych.

Kolejnym pismem adresowanym do wszystkich Polaków we Włoszech, głównie jednak do środowiska świeżej emigracji zarobkowej, jest „Chrześcijańskie Pismo Polaków we Włoszech Quo Vadis”, które ma ambicje prowokować do myślenia, informować, opisywać, przybliżać Italię – kraj nowego osiedlenia. Historia pisma sięga 1992 r., kiedy to grupa młodych Polaków w Rzymie zaczęła tworzyć i wydawać 16-stronicowy dwutygodnik. Na przestrzeni lat przechodziło różne koleje losu, przez pewien czas ukazywało się także pod tytułem „Na Przekór. Pismo wiary, nadziei i miłości”. Od 6 czerwca 1993 r. gazeta ukazała się w nowej edycji jako „Pismo polskie w Italii Quo vadia”, tworzone amatorsko przez młodych Polaków studiujących i pracujących w Rzymie. Koszty druku pokrywane są ze sprzedaży każdego poprzedniego numeru i z działalności pielgrzymkowo-wycieczkowej wydawcy pisma, czyli Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Polaków „Quo Vadis”. Celem stowarzyszenia jest apostołstwo w środowisku emigracji polskiej w Rzymie i całych Włoszech oraz integracja środowiska i podnoszenie jego kultury. Pismo trafia również do rąk wielu Włochów bądź pracodawców czytelników, bądź osób stale zainteresowanych Polską i jej kulturą. Na końcu każdego numeru znajduje się streszczenie najciekawszych artykułów w języku włoskim. Pismo zdobyło sobie wiernych czytelników, których grono ciągle się powiększa, i w 1999 r. osiągnęło nakład 1,2 tys. egzemplarzy.

Prasa w języku polskim ukazująca się we Włoszech, głównie w Rzymie, jest arką kultury i tradycji polskiej, która jednoczy wszystkich Polaków przebywających poza Polską i jest równocześnie wizytówką naszego kraju dla czytelnika włoskiego.

Podsumowując należy stwierdzić, że Polacy w społeczeństwie włoskim mają od lat swoje miejsce. W przeszłości Włosi, o których wolność walczyli Polacy, wyrażali się o narodzie polskim „La nazione nobile” (szlachetny naród). Obecnie tę dobrą opinię o Polsce i Polakach naruszają swym niegodnym postępowaniem niektórzy nasi rodacy, którzy szukają szybkiego sposobu

dorobienia się w Italii, albo łatwego przeżycia w wypadku osób z marginesu społecznego. Jednak nie brakuje Polaków, którzy – obok Ojca Świętego Jana Pawła II – pracują solidnie na dobre imię Polski i Polaka.

POLES IN ITALY AN OUTLINE OF HISTORY,
PASTORATE, ORGANIZATION AND PRESS

S u m m a r y

Among the many bonds between Poland and Italy the significance of religion and culture has always been fundamental. From the 12th century they made Polish scholars go to Italian universities and Italian artists and architects go to Poland where they constructed palaces and churches bringing to Poland their many centuries old cultural and religious experiences.

The Polish Legions and participants in the unsuccessful November and January Uprisings were another group of Poles in Italy. After World War II the Polish colony in Italy was joined by soldiers of the 2nd Polish Corps who remained in Italy, most of them for political reasons. In the 1980's about 30-35 thousand Poles emigrated from Poland to Italy; they next went to Canada, USA and other countries. Poles living in Italy always gathered round the Church and Polish priests. They made up a lot of Polish organizations, numerous foundations (The Margravine J. Umiastowska Foundation, The Lanckorońskis Foundation, The John Paul II Foundation) and scholarly institutes (Polish Historical Institute, Papal Institute of Ecclesiastical Studies). For several years the Polish colony in Italy, which earlier was associated in numerous Polish Circles and Centres, has been united and is represented by the Polish Association in Italy. The John Paul II Polish Home with the Centre for Documentation of John Paul II' Pontificate that exists in Rome plays an important role. There are many Polish language periodicals, starting from the II Corps' press, up to the "Polonia Włoska. Biuletyn Informacyjny" ("Polish Colony in Italy. Information Bulletin") and periodical published by the Poles' Christian Association Quo Vadis that appear today. The Polish emigration is still very much diversified, the reason being the motives for leaving Poland and the time of stay abroad. The generation of the II Corps starts to die out and temporary economic emigration begins to dominate that is not interested in creating and developing Polish culture in Italy. At present the number of people in the Polish colony in Italy reaches 30 thousand.

Poles have had their place in the Italian society for years. In the past Italian, for whose freedom Poles fought, called the Polish nation "La nazione nobile" (the noble nation). Now this good opinion of Poland and Poles is being shaken by the shameful behaviour of some of our countrymen who are looking for a way of quickly earning money in Italy, or of easy survival – in the case of people from the social lower classes. However, there are also Poles who, beside the Holy Father John Paul II, honestly work for Poland's and Poles' good name.

Translated by Tadeusz Karłowicz